

ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการปฏิบัติของผู้บริโภค ใน ต.บางลาย อ.บึงนาราง จ.พิจิตร ต่อการปนเปื้อนของสารเคมียาฆ่าแมลงในผักและผลไม้สด Knowledge, Attitudes and Behaviors related to Insecticide Contamination in Fresh Vegetables and Fruits among Consumers in Bang Lai Sub-District, Bueng Na Rang District, Phicet Province

โสมไสล วงศ์จันทา¹ ปาริชาติ กัญญาบุญ¹ เต็มสิริ เคนคำ¹ รพีพงษ์ สีนะหวีโรจน์²
¹ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 3 นครสวรรค์
²สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร

บทคัดย่อ

ปี พ.ศ. 2552 สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข พบว่า มีจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับพิษจากสารกำจัดศัตรูพืชจำนวน 1,520 ราย ขณะที่ระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ประมาณการว่า ตัวเลขผู้ป่วยจากสารเคมีอาจสูงถึง 200,000-400,000 รายต่อปี ทำให้หน่วยงานภาครัฐได้ตระหนักถึงผลกระทบทางสุขภาพของประชาชน และให้ความสำคัญกับการเฝ้าระวังและควบคุมการปนเปื้อนของสารเคมีในผักและผลไม้สด โดยพื้นที่ ต.บางลาย อ.บึงนาราง จ.พิจิตร เป็นพื้นที่ในการรณรงค์และให้ความรู้เรื่องอันตรายจากสารปนเปื้อนยาฆ่าแมลงในผักและผลไม้และการล้างผักที่ถูกต้อง ต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการปฏิบัติของผู้บริโภคต่อการปนเปื้อนของสารเคมียาฆ่าแมลงในผักและผลไม้สด จากผู้บริโภคใน ต.บางลาย อ.บึงนาราง จ.พิจิตร จำนวน 335 คน โดยใช้แบบสอบถามมาตรฐานประมาณค่า ผลการศึกษา การประเมินความรู้ของผู้บริโภคต่อการปนเปื้อนของสารเคมียาฆ่าแมลงในผักและผลไม้สด พบว่า อยู่ในระดับดี (คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 87.0) การศึกษาทัศนคติพบว่า ผู้บริโภคเห็นด้วยระดับมาก ที่จะซื้อผักและผลไม้สด ที่ปลอดสารพิษ อยากให้มีการจำหน่ายผักปลอดสารพิษในทุกแหล่งซื้อ และเห็นด้วยระดับปานกลางว่า มียาฆ่าแมลงปนเปื้อนผักสดแน่นอนแต่ปริมาณน้อย การศึกษาระดับการปฏิบัติพบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่ล้างผักและผลไม้ด้วยน้ำเปล่าเป็นประจำ ผลการศึกษายังพบว่า ผู้บริโภคไม่มีทางเลือกในการซื้อผักปลอดสารพิษ จากผลการศึกษารัฐควรส่งเสริมให้ผู้บริโภคได้มีทางเลือกในการบริโภคผักปลอดสารพิษร่วมไปกับการสร้างความตระหนักเรื่องการล้างผักก่อนบริโภคอย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นการลดความเสี่ยงในขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่สารเคมียาฆ่าแมลงจะเข้าสู่ร่างกายของผู้บริโภค

คำสำคัญ: การปฏิบัติ ความรู้ ทักษะ ยาฆ่าแมลง สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

Abstract

In 2009, the Bureau of Epidemiology, Department of Disease Control reported the number of patients who were poisoned by pesticides as 1,520 cases. Where as the Health Impact Assessment System, Health Systems Research Institute, estimates that the number of patients from chemicals may reach 200,000 to 400,000 cases per year. The government, therefore, has encouraged farmers to practice organic farming free from chemical use. It also has raised awareness of organic vegetable consumption and appropriate washing methods of vegetables and fruits. Bang Lai sub-district, located in Bueng Na Rang district, Phichit province, has conducted knowledge promoting campaigns about toxicity of insecticide contamination in vegetables and fruits, and appropriate washing methods since 2012. **Objective:** This research aimed to study knowledge, attitudes, and behaviors on insecticide contamination in fresh vegetables and fruits among 335 households in Bang Lai sub-district, Bueng Na Rang district, Phichit province by using rating-scale questionnaires. **Results:** The analysis found that consumer knowledge of insecticide contamination in fresh vegetables and fruits was good (mean score 87.0%). The attitude analysis found that consumers highly agreed that they would choose to buy fresh organic fruits and vegetables if available, they wanted to have organic vegetables available in every market, and they moderately agreed that fresh vegetables were contaminated with insecticides at low levels. The behavior analysis found that most consumers washed vegetables and fruits with water regularly. Findings also showed that consumers had no choice of buying organic vegetables. Therefore, the government should promote availability of organic vegetables and raise awareness of washing vegetables, as a final step, which could reduce risk from insecticide exposure among consumers

Keywords : Practice, Knowledge, Attitude, Insecticide, Chemical Pesticide

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม โดยเฉพาะเขตภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางตอนบน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทางเกษตรกรรม เนื่องจากประเทศไทยอยู่ในเขตอบอุ่นและมีการชลประทานที่ดีจึงสามารถปลูกพืชได้ตลอดทั้งปี สภาพดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาด้านศัตรูพืชที่รุนแรง และสร้างความเสียหายต่อเกษตรกรมากกว่าในประเทศเขตร้อน ปัญหานี้ส่งผลให้เกษตรกรมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี จากข้อมูลของ

กรมวิชาการเกษตร ประเทศไทยนำเข้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชระหว่างปี พ.ศ. 2553-2557 รวม 663,960 ตัน คิดเป็นมูลค่า 95,323 ล้านบาท^[1] และผลการศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเคมีของเกษตรกร ต.จอมทอง อ.เมือง จ.พิษณุโลก พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตั้งแต่ 2 ชนิดเข้าด้วยกัน มีจุดประสงค์เพื่อการเสริมฤทธิ์แก่กันให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และประหยัดเวลาในการฉีดพ่น^[2]

ข้อมูลนี้สอดคล้องกับผลการสำรวจการสัมผัสสารกำจัดศัตรูพืชโดยใช้แถบกระดาษสำหรับตรวจเลือดในเกษตรกร ในปี 2554 พบว่ามีเกษตรกรที่มีผลการตรวจเลือดอยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัยสูงถึง 173,243 รายจากจำนวนทั้งสิ้น 533,524 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 32 ขณะที่ผลการตรวจเลือดของประชาชนจำนวนทั้งสิ้น 99,283 ราย พบว่ามีเลือดอยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัยถึง 35,949 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 36^[3] ขณะที่ข้อมูลการเจ็บป่วยของประชาชนจากสารเคมี ปี พ.ศ. 2552 พบว่ามีจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับพิษจากสารกำจัดศัตรูพืชจำนวน 1,520 ราย^[4] และระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ประมาณการว่าตัวเลขผู้ป่วยจากสารเคมีอาจสูงถึง 200,000-400,000 รายต่อปี^[5] ข้อมูลดังกล่าวเป็นที่น่าเป็นห่วงว่าผู้บริโภคมีความเสี่ยงที่จะได้รับอันตรายจากสารเคมีปนเปื้อนในผักและผลไม้ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวอย่างยิ่ง เห็นได้จากการรณรงค์ให้เกษตรกรทำเกษตรกรรมแบบปลอดภัย สร้างกระแสให้ผู้บริโภคตระหนักถึงการเลือกบริโภคผักปลอดสารพิษ

ตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร เป็นพื้นที่เกษตรกรรมและมีผลการตรวจหาสารเคมีฆ่าแมลงตกค้างในเลือดเกษตรกรสูง สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร จึงได้ลงพื้นที่ให้ความรู้และรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักเรื่องการป้องกันอันตรายจากสารเคมีฆ่าแมลงตกค้างในผักและผลไม้อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 ดังนั้น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร และศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 3 นครสวรรค์ จึงมีความสนใจร่วมกันที่จะศึกษาเรื่องความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมของผู้บริโภคต่อการปนเปื้อนของสารเคมีฆ่าแมลงตกค้างในผักสดและผลไม้สด ซึ่งนอกจากจะสะท้อนผลการดำเนินงานที่ได้ทำลงไปแล้ว ผลการศึกษายังอาจช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาเพื่อลดความเสี่ยงที่ผู้บริโภคจะได้รับจากการปนเปื้อนของสารเคมีฆ่าแมลงตกค้างในผักสดและผลไม้สดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติ ของผู้บริโภคต่อการปนเปื้อนของสารเคมีฆ่าแมลงในผักและผลไม้สด

วิธีการศึกษา

ประชากร

ผู้บริโภคในพื้นที่ ตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร จำนวน 2,075 ครอบครัว จาก...หมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2557

กลุ่มตัวอย่าง

เลือกโดยการสุ่มอย่างง่าย (Convenience Sampling) โดยใช้เทียบตารางสำเร็จรูป ของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม จำนวน 335 ครอบครัวเรือนละ 1 คน โดยสุ่มตัวอย่างจากหมู่บ้านละ 35-40 คน รวม 335 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถาม มี 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ การศึกษา เพศ และอาชีพ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำนวน 4 ข้อคำถาม

ตอนที่ 2 สอบถามเรื่องพฤติกรรม การรับข้อมูล การซื้อผักสดและผลไม้สด เป็นแบบสอบถามชนิดปลายปิด ให้ผู้ตอบเรียงลำดับ จำนวน 3 ข้อคำถาม

ตอนที่ 3 สอบถามเรื่องพฤติกรรม การบริโภค การทำความสะอาด การเลือกซื้อผักสดและผลไม้สด เป็นแบบสอบถามชนิดปลายปิด ให้ผู้ตอบประมาณค่า จำนวน 13 ข้อคำถาม

ตอนที่ 4 สอบถามเรื่องทัศนคติ เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 12 ข้อคำถาม

ตอนที่ 5 ทดสอบความรู้ เป็นแบบให้เลือกตอบใช่หรือไม่ใช่ จำนวน 10 ข้อคำถาม

การสร้างเครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ออกแบบร่างเครื่องมือ

2. ทดสอบความใช้ได้ของเครื่องมือว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษามากน้อยเพียงใด (Item Objective Congruence Index, IOC) โดยส่งเครื่องมือให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบแล้วให้คะแนนความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษาในแต่ละข้อคำถาม จากนั้นทำการแก้ไขข้อคำถามที่ได้คะแนนน้อยกว่า 0.5 และปรับปรุงเครื่องมือตามคำแนะนำเพิ่มเติมของผู้เชี่ยวชาญ

3. ทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในส่วนที่ 4 ข้อคำถามทัศนคติ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จากตัวอย่างผู้บริโภคในอำเภอเมืองพิจิตร จำนวน 30 ราย จากนั้นหาความเชื่อมั่นโดยใช้ค่าความแปรปรวนของคะแนน (Coefficient of Alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่นในระดับปานกลาง

4. เก็บข้อมูลวิจัย โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร
การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปโดยการแจกแจงหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 2 เกี่ยวกับพฤติกรรมกรับข้อมูลการเลือกซื้อผักและผลไม้สด ด้วยการหาค่าเฉลี่ยลำดับ การแสดงพฤติกรรมในช่วงค่าเฉลี่ย 1.00 -4.00 โดย

ค่าเฉลี่ย 1.00 หมายถึง แสดงพฤติกรรมนั้นมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 4.00 หมายถึง ไม่แสดงพฤติกรรมนั้น

3. วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 3 เกี่ยวกับระดับพฤติกรรมกรับโรคการทำความสะอาด การเลือกซื้อผักสด ผลไม้สด ใช้การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4. วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 4 เกี่ยวกับระดับทัศนคติของผู้บริโภคต่อการปนเปื้อนของสารเคมีฆ่าแมลงในผักและผลไม้สด ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

5. วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 5 เกี่ยวกับความรู้เรื่องการปนเปื้อนสารพิษตกค้าง การบริโภค การเลือกซื้อ การทำความสะอาดผักและผลไม้สด ใช้การนับจำนวนข้อที่ผู้ตอบแบบสอบถามตอบได้ถูกต้อง

ผลการศึกษา

ผู้ตอบแบบสอบถาม 335 คน ส่วนใหญ่มีอายุช่วง 20-59 ปี (ร้อยละ 61.8) เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 62.1) มีอาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 57) ผลการประเมินความรู้ของผู้บริโภค ภาพรวมตอบถูกคิดเป็นร้อยละ 87.0 เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยสามลำดับแรกคือ 1) ควรรับประทานผักและผลไม้สดให้หลากหลายชนิด คิดเป็นร้อยละ 97.6 2) ผักและผลไม้สดที่วางจำหน่ายส่วนใหญ่มีสิ่งปนเปื้อนและสารพิษตกค้าง คิดเป็นร้อยละ 96.7 3) สารพิษที่ตกค้างในผักและผลไม้สามารถสะสมในร่างกายและเป็นอันตรายต่อสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 95.2 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ความรู้ของผู้บริโภคต่อการปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดแมลงในผักและผลไม้สด เรียงลำดับจากจำนวนที่ตอบถูก

ลำดับ	ประเด็นความรู้	จำนวนที่ตอบถูก (N=335)	ร้อยละ (100)
1.	ควรรับประทานผักและผลไม้สดให้หลากหลายชนิด	327	97.6
2.	ผักและผลไม้สดที่วางจำหน่ายส่วนใหญ่มีสิ่งปนเปื้อนและสารพิษตกค้าง	324	96.7
3.	สารพิษที่ตกค้างในผักและผลไม้สามารถสะสมในร่างกายและเป็นอันตรายต่อสุขภาพ	319	95.2
4.	ควรเลือกซื้อผักและผลไม้สดจากแหล่งผลิตที่เชื่อถือได้	318	94.9
5.	มีการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชหลายชนิดและบ่อยครั้งในการปลูกพืชแต่ละรุ่น	310	92.5
6.	ผู้บริโภคควรบริโภคผักและผลไม้ที่ไม่มีร่องรอยการทำลายของศัตรูพืช	310	92.5
7.	การลดปริมาณสารพิษและสิ่งปนเปื้อนทำได้ด้วยการแช่ผักและผลไม้ในน้ำเปล่าไม่น้อยกว่า 5 นาที	261	77.9
8.	สารละลายน้ำเกลือ หรือน้ำส้มสายชูสามารถนำมาใช้ในการล้างผักและผลไม้สดได้	261	77.9
9.	สารพิษที่ตกค้างและสิ่งปนเปื้อนที่ติดมากับผักและผลไม้สดสามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า	256	76.4
10.	การปอกหรือลอกเปลือกผักและผลไม้สดสามารถลดการปนเปื้อนสารพิษได้	230	68.7
ค่าเฉลี่ยร้อยละที่ตอบถูก			87.0

ผลการศึกษาทัศนคติ ผู้บริโภคเห็นด้วยระดับมาก เรียงตามลำดับคะแนนมากไปน้อย ได้แก่ 1) ถ้ามีให้เลือกจะเลือกซื้อผักและผลไม้สด ที่ปลอดสารพิษ (คะแนนเฉลี่ย 4.30, SD = 0.98) 2) ถ้าเป็นไปได้ อยากให้มีการจำหน่ายผักปลอดสารพิษในทุกแหล่งซื้อ (คะแนนเฉลี่ย 4.12, SD = 1.07) 3) คิดว่าจำเป็นมากที่ผู้บริโภคต้องมีความรู้เรื่องการล้างผักที่ถูกวิธี และอันตรายจากสารเคมีฆ่าแมลงที่ปนเปื้อนในผักสด ผลไม้สด (คะแนนเฉลี่ย 4.10, SD = 1.14) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ทศนคติต่อการปนเปื้อนสารเคมี ยาฆ่าแมลงในผักสดและผลไม้สด เรียงลำดับตามระดับการเห็นด้วย

รายการ	ระดับทัศนคติ		
	ค่าเฉลี่ยระดับการเห็นด้วย	S.D.	แปลความ
ถ้ามีให้เลือกท่านจะเลือกซื้อผักและผลไม้สด ที่ปลอดสารพิษ	4.30	0.98	มาก
ถ้าเป็นไปได้ ท่านอยากให้มีการจำหน่ายผักปลอดสารพิษในทุกแหล่งซื้อ	4.12	1.07	มาก
คิดว่าจำเป็นมากที่ผู้บริโภคต้องมีความรู้เรื่องการล้างผักที่ถูกวิธี และอันตรายจากสารเคมียาฆ่าแมลงที่ปนเปื้อนในผักสด ผลไม้สด	4.10	1.14	มาก
รู้สึกกังวลเรื่องการได้รับสารเคมียาฆ่าแมลงจากการกินผักสด ผลไม้สด เพราะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ	3.71	1.15	มาก
คิดว่าเรื่องความปลอดภัยของอาหารควรเป็นหน้าที่ของภาครัฐ และผู้ขาย ที่จะต้องจัดให้มีการจำหน่ายแต่อาหารที่มีความปลอดภัยเท่านั้น รวมถึงผักและผลไม้สดด้วย	3.60	1.31	มาก
เชื่อว่ายาฆ่าแมลงที่ปนเปื้อนในผักสดแน่นอน แต่มีปริมาณน้อย	3.38	1.17	ปานกลาง
ไม่คิดว่าผักและผลไม้สด ที่วางขายในตลาดจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ	3.27	1.29	ปานกลาง
รู้สึกกลัวอันตรายจากสารเคมียาฆ่าแมลงที่ปนเปื้อนในผักและผลไม้สด แต่ผู้บริโภคไม่มีทางเลือก	3.18	0.93	ปานกลาง
คิดว่าผักปลอดสารพิษ มีราคาสูงกว่าผักทั่วไป	3.10	1.05	ปานกลาง
ไม่กลัวอันตรายจากการบริโภคผักและผลไม้สด เพราะยังไม่เคยได้ยินว่ามีใครตายจากการปนเปื้อนยาฆ่าแมลงในผักและผลไม้สด และมีคนที่รับประทานเหมือนเรามาก	2.81	1.05	ปานกลาง
รู้สึกว่าการล้างผัก ผลไม้ ตามวิธีการที่ถูกต้อง มีความยุ่งยาก เสียเวลา และสิ้นเปลืองมาก	2.15	1.21	น้อย

หมายเหตุ การแปลผลใช้การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำเสนอในรูปตาราง ประกอบความเรียงท้ายตารางกำหนดการแปลผลช่วงคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

4.51 – 5.00 หมายถึง เห็นด้วยในระดับมากที่สุด

3.51 – 4.50 หมายถึง เห็นด้วยในระดับมาก

2.51 – 3.50 หมายถึง เห็นด้วยในระดับปานกลาง

1.51 – 2.50 หมายถึง เห็นด้วยในระดับน้อย

1.00 – 1.50 หมายถึง เห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

ผลการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคพบว่าผู้บริโภคได้รับการสื่อสารเรื่องการปนเปื้อนสารเคมียาฆ่าแมลงจากวิทยุและการอบรม ผู้บริโภคมีแหล่งซื้อคือตลาดสดใกล้บ้าน การศึกษาปัจจัยในการเลือกซื้อผักและผลไม้ ผู้บริโภคส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความสดของผักหรือผลไม้ เป็นอันดับแรก ผู้บริโภครับประทานผักเป็นประจำ (คะแนนเฉลี่ย 1.34, SD = 0.48) รับประทานผักปลอดสารพิษบางครั้ง (คะแนนเฉลี่ย 1.74, SD = 0.50) ทำความสะอาดผักและผลไม้ ด้วยการล้างด้วยน้ำเปล่าเป็นประจำ (คะแนนเฉลี่ย 1.36, SD = 0.53) รองลงมาคือใช้น้ำเกลือในบางครั้ง (คะแนนเฉลี่ย 1.74, SD = 0.67) (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ระดับการปฏิบัติในการบริโภค การล้างผักสดและผลไม้สดของผู้บริโภค

การปฏิบัติ	ระดับการปฏิบัติในการบริโภค		
	ค่าเฉลี่ยความถี่	S.D.	แปลความ
ความถี่ที่ทานรับประทานผักในหนึ่งสัปดาห์	1.34	0.48	ประจำ
การใช้น้ำเปล่าในการล้างผักและผลไม้สด	1.36	0.53	ประจำ
ใช้เวลาในการล้างผักและผลไม้สดมากกว่า 5 นาที ต่อการล้างในแต่ละครั้ง	1.40	0.57	ประจำ
การปอกหรือลอกเปลือกผักก่อนการล้าง	1.50	0.56	บางครั้ง
ความถี่ที่ทานรับประทานผลไม้สดในหนึ่งสัปดาห์	1.63	0.50	บางครั้ง
การเลือกซื้อผักและผลไม้สดจากแหล่งผลิตที่เชื่อถือได้	1.63	0.55	บางครั้ง
การเลือกซื้อผักและผลไม้สดที่มีร่องรอยการทำลายของศัตรูพืช	1.69	0.60	บางครั้ง
ความถี่ที่ทานรับประทานผักปลอดสารพิษในหนึ่งสัปดาห์	1.74	0.50	บางครั้ง
การใช้น้ำเกลือในการล้างผักและผลไม้สด	1.74	0.67	บางครั้ง
การเลือกซื้อผักที่ติดป้ายโฆษณาว่า ผักปลอดสารพิษ	1.84	0.59	บางครั้ง
การใช้สารละลายผงฟู หรือ น้ำส้มสายชู ในการล้างผักและผลไม้สด	1.92	0.79	บางครั้ง
การใช้น้ำยาล้างผักในการล้างผักและผลไม้สด	2.14	0.71	บางครั้ง

หมายเหตุ การแปลผลใช้การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำเสนอในรูปตาราง ประกอบความเรียงท้ายตารางกำหนดการแปลผลช่วงคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

- 1.00 – 1.50 หมายถึง แสดงพฤติกรรมเป็นประจำ
- 1.51 – 2.50 หมายถึง แสดงพฤติกรรมเป็นบางครั้ง
- 2.51 – 3.00 หมายถึง ไม่เคยแสดงพฤติกรรม หรือแสดงน้อยมาก

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษานี้ทำในพื้นที่ ต.บางลาย อ.บึงนาราง จ.พิจิตร ซึ่งกลุ่มเป้าหมายได้รับการอบรมให้ความรู้เรื่องอันตรายจากสารปนเปื้อนยาฆ่าแมลงในผักและผลไม้มาแล้ว รวมถึงได้รับการณรงค์ให้มีการล้างผักอย่างถูกวิธี ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริโภคมีความรู้เรื่องการปนเปื้อนสารเคมียาฆ่าแมลงในผักและผลไม้สดในระดับที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีการล้างผักและผลไม้สดด้วยน้ำเปล่าเป็นประจำ เป็นสิ่งที่สะท้อนผลสำเร็จในการดำเนินงานของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร เมื่อเปรียบเทียบผลการศึกษากับช่วงเวลาก่อน พ.ศ. 2555 ที่กระทรวงสาธารณสุขจะมีโครงการรณรงค์ในเรื่องดังกล่าว พบว่าประชาชนมีความรู้มากขึ้น โดยจากการศึกษาเรื่อง ความต้องการความรู้เกี่ยวกับผักปลอดภัยจากสารพิษของผู้บริโภคเขต 13 ในปี พ.ศ. 2551 พบว่า ผู้บริโภคมีความรู้เรื่องอันตรายจากสารปนเปื้อนยาฆ่าแมลงในระดับปานกลาง^[6]

ผลการศึกษาพบว่าผู้บริโภคเห็นด้วยในระดับปานกลางว่าผักและผลไม้มีการปนเปื้อนยาฆ่าแมลงแน่นอนแต่ในปริมาณที่น้อย และเห็นด้วยปานกลางกับข้อความที่ว่าไม่คิดว่าผักและผลไม้สดที่วางขายในตลาดจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ซึ่งทัศนคตินี้อาจทำให้ผู้บริโภคละเลยการล้างผักอย่างถูกวิธีหรือใช้เวลาในการล้างผักน้อยเกินไป และอาจทำให้มีสารเคมีตกค้างในร่างกายได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากสำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค ในปี 2554 พบว่าผลการตรวจสอบสารเคมีตกค้างในเลือด ในกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นประชาชนทั่วไป อยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัย คิดเป็นร้อยละ 36 สูงกว่าผลการตรวจเลือดในกลุ่มเกษตรกรที่พบอยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัย ร้อยละ 32 ข้อมูลนี้สะท้อนว่ากลุ่มผู้บริโภคและเกษตรกรมีความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยจากการได้รับสารเคมีใกล้เคียงกัน

อย่างไรก็ตามผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความต้องการบริโภคผักและผลไม้ปลอดสารพิษในระดับมาก ซึ่งเป็นทัศนคติที่ดี แต่ผู้บริโภคไม่มีทางเลือกซื้อ และเห็นว่าผักปลอดสารพิษมีราคาสูงเกินไป

ข้อเสนอแนะ

จากข้างต้น ภาครัฐควรส่งเสริมให้มีการจำหน่ายผักปลอดสารพิษในตลาดสดและซูเปอร์มาร์เก็ตเพื่อให้ผู้บริโภคได้มีทางเลือกในการบริโภค ร่วมไปกับการสร้างความตระหนักเรื่องการล้างผักและผลไม้ก่อนบริโภคซึ่งเป็นการลดความเสี่ยงในขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่สารเคมียาฆ่าแมลงจะเข้าสู่ร่างกายของผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม ปัญหาการใช้ยาฆ่าแมลงในเกษตรกรรม เป็นปัญหาที่ซับซ้อนและมีความเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน อาทิ หน่วยงานที่ส่งเสริมการปลูก คือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นต้นทางของกระบวนการผลิตอาหารผักและผลไม้สด มาจนถึงการจำหน่ายที่ดูเหมือนว่าผักสดและผลไม้สดที่ปลอดสารพิษจะมีราคาแพงกว่าทั่วไป อีกทั้งผลการศึกษายังพบว่าผู้บริโภคต้องการทางเลือกในการเลือกซื้อผักและผลไม้สด ซึ่งปัจจุบันแหล่งปลูกและจำหน่ายผักและผลไม้ปลอดสารพิษยังมีอยู่น้อยมาก และไม่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐเท่าที่ควร แม้ในแหล่งกระจายสินค้าขนาดใหญ่ เช่น แม็คโคร โลตัส และบิ๊กซี และร้านสะดวกซื้ออื่นๆ ยังไม่มีมุมจำหน่ายผักและผลไม้ปลอดสารพิษ ทำให้ผู้บริโภคไม่มีทางเลือกซื้อ การส่งเสริมเพื่อลดอันตรายจากการปนเปื้อนสารเคมียาฆ่าแมลงปนเปื้อนในผักสดและผลไม้ จึงมีความเกี่ยวข้องตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำไปถึงปลายน้ำ ได้แก่ มาตรการกำกับเรื่องการนำเข้าสารเคมียาฆ่าแมลงที่เป็นอันตราย มาตรการการจำหน่ายเฉพาะอาหารปลอดสารพิษ อาหารที่มีความปลอดภัย การให้ความรู้และสร้างความตระหนักเรื่องการใช้สารเคมียาฆ่าแมลงในภาคเกษตรกรรมที่มีความปลอดภัยทั้งต่อตัวเกษตรกรเองและต่อผู้บริโภค ตลอดไปจนถึงผู้บริโภคที่ควรมีทางเลือกในการตัดสินใจเลือกบริโภค และมีความรู้และตระหนักถึงโทษภัยของสารเคมียาฆ่าแมลงที่ปนเปื้อนในผักสดและผลไม้สด การป้องกันตนเองเพื่อลดความเสี่ยงที่จะได้รับสัมผัส เพื่อการบริโภคที่มีความปลอดภัย ซึ่งทั้งหมดนี้จำเป็นต้องมีการบูรณาการข้อมูลและการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งในระดับประเทศและระดับพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดพิจิตร และเครือข่ายงานคุ้มครองผู้บริโภค ต.บางลาย อ.บึงนาราง จ.พิจิตร ที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลจนการศึกษามีความสำเร็จลุล่วงด้วยดี

บรรณานุกรม

1. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์). *ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืช ปี 2553-2557*. ค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2558, จาก http://www.oae.go.th/ewt_news.php?nid=146
2. ชนิกันต์ คุ่มนง และสุตารัตน์ พิมพ์เสน. (2557). *พฤติกรรมการใช้สารกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ตำบลจอมทอง อำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลก*. ราชภัฏเพชรบูรณ์สาร, 16 (1 มกราคม-มิถุนายน 2557), 56-67
3. พิบูล อิสสระพันธุ์. (2554). *สถานการณ์การเจ็บป่วยด้วยโรคจากการสัมผัสสารกำจัดศัตรูพืชในประเทศไทย*. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเพื่อการเฝ้าระวังสารเคมีทางการเกษตร.
4. ปณิตา คุ่มผล. (2554). *โรคพิษจากสารกำจัดศัตรูพืช ปี พ.ศ. 2552 (Pesticide Poisoning, 2009)*. รายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำสัปดาห์. 42(17), 257-259.
5. วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. (2553). *สถานการณ์ปัญหาสุขภาพของเกษตรกร และการควบคุมสารกำจัดศัตรูพืช*. ค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2555, จาก <http://agricultureandfoodpolicy.org/article/pesticide/c-0002/>
6. กุศล ชื่นเมืองปัก และคณะ. (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์). *ความรู้เกี่ยวกับผักปลอดภัยจากสารพิษของผู้บริโภคเขต 13*. ค้นเมื่อ 11 มกราคม 2558, จาก http://v2.kmddc.go.th/Library/research/Kusol_KnowledgeNeeds_on_NonToxicVegetable.pdf.

